

Asia: VN/2215/2025

Luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi hankintatietovarannosta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Huomionne vaikutusten arvioinnista?

Valtakunnallisen hankintatietovarannon perustamisella tavoitellaan Hankintojen avoimuuden lisäämistä kokoamalla yhteen julkisen sektorin tietoja julkisista hankinnoista yhdisteltävässä ja vertailtavassa muodossa, joka on kannatettava tavoite.

Toisena tavoitteena ovat kustannussäästöt. Näkemyksemme mukaan esityksessä kustannukset on arvioitu alakanttiin, sekä kertaluontoisten että jatkuvien kustannusten osalta. Laki perustaa uuden tehtävän, jonka vastuusta aiheutuu merkittäviä kustannuksia tietojärjestelmien rajapintojen käyttöönotosta sekä ylläpitämisestä, eikä kulujen korvaamisesta ole selkeitä kirjauksia. Esityksen tavoitteena olevien säästöjen toteutuminen on kyseenalaista tietojärjestelmien välisten rajapintojen käyttöönotosta ja ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista johtuen.

Hankintatietovarannon hyötyjä perustellaan tietomäärän laajenemisesta ja hankintojen kehittämisestä saatavalla säästöpotentiaalilla. Näkemyksemme mukaan hyödyt kuitenkin ovat pääasiassa välillisiä ja perustuvat tehtyihin oletuksiin hankintatietovarannon vaikutuksista kilpailutuksiin ja julkisten hankintojen kehittämiseen. Hyötyjen saavuttamisen näkökulmasta keskeistä on hankintayksiköiden ja yritysten kyky hyödyntää tietoa. Toisin sanoen hyödyt saadaan vain hankintayksiköiden toiminnan muutoksilla, joita voidaan hankintatietovarannon tietopohjalla tukea.

2. Huomionne ehdotetusta hankintatietovarantolaista ja sen perusteluista?

Ostolaskutietojen tulee sisältää mahdollinen kilpailutustunniste ja erikseen määriteltävät otsikko- ja tiliöintirivitiedot, joissa on merkintä salassa pidosta siltä osin kuin tieto on viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n perusteella salassa pidettävä. Kilpailutustunnistetta ei ole nykyisessä avoimessa ostolaskudatassa, eikä ostolaskujärjestelmä myöskään ole yhteydessä käytössä oleviin hankintajärjestelmiin. Tällaisen raportoinnin toteutus edellyttäisi rakenteisessa

muodossa tulevaa dataa ja isoa tietojärjestelmäprojektia, jota koskeva kustannus voi olla miljoonia euroja.

Laskujen sisältövaatimusten huomattavat laajennukset aiheuttavat muutuskustannuksia ja pysyvää olennaista lisätyötä paitsi raportointivelvollisille hankintayksiköille, myös laskujen toimittajille. Erityisen raskas taakka tästä aiheutuu pienikokoisille yrityksille. Huomionarvoista, ettei kaikilla suurillakaan toimittajilla tai palveluntuottajilla ole ilman järjestelmämuutoksia valmiuksia toimittaa kaikkia vaadittuja tietoja laskudatan mukana. Esityksessä ei ole riittävällä tavalla huomioitu yrityksille muutoksesta aiheutuvia kustannuksia ja seurannaisvaikutuksia. Todennäköistä myös on, että laskujen tietosisältöjen vaatimuksien aiheuttamat kustannukset siirretään hintoihin ja tulevat tätä kautta hankintayksiköiden maksettavaksi. Raskaat laskutustietovaatimukset saattavat myös vaikuttaa julkisten hankintojen houkuttelevuuteen ja kilpailutuksiin saatavien tarjousten määriin.

Ostolaskujen tuoterivitietojen toimittaminen osana ostolaskuaineistoa ei nykyisellään ole mahdollista. Laskut tulevat pääosin pdf-muodossa tai ainakin laskujen erittelytiedot ovat pdf-liitteinä. Osa liitteistä myös tulee paperisena. Huomioonotettavana seikkana myös laskujen sisältämät mahdolliset potilas- ja henkilötiedot. Raportoitavaksi vaadittujen tietojen yksityiskohtaisuus sisältää suuren riskin, että inhimillisten virheiden vuoksi toimitettaviin aineistoihin sisältyy niihin kuulumattomia tietoja.

3. Huomionne ehdotetuista muutoksista julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin ja vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin sekä edellä mainittujen lakien perusteluista?

Esityksen mukaan Hankintalain 60 §:ään lisättäisiin säännös, jossa Valtiokonttorille säädettäisiin määräyksenantovaltuus. Ehdotuksen mukaan Valtiokonttori voisi antaa yksityiskohtaisempia määräyksiä uusista sähköisistä hankintojen ilmoituslomakkeista tai tietokentistä, esimerkkinä jälki-ilmoitus. Määräyksenantovaltuutus käytännössä mahdollistaisi sen, ettei Valtiokonttorin tarvitse selvittää muutoksen vaikutuksia tai arvioida hallinnollisesta työstä seuraavien kustannusten korvaamista hankintayksiköille.

Ei ole perusteltua, että Valtiokonttori voi valtuutuksen nojalla määrätä ilmoitettavista tiedoista kuten esimerkiksi päätöksen ja sitä koskevien perusteluiden liittämistä jälki-ilmoitukseen. Tietosisältöjen toimittaminen tulisi ensisijaisesti olla toteutettavista mahdollisimman vähäisellä työllä automaattisesti käytössä olevista sähköisistä kilpailutusjärjestelmistä.

4. Huomionne ehdotetuista muutoksista Valtiokonttorista annettuun lakiin ja niiden perusteluista?

Mikäli laki antaa valtuuden Valtiokonttorille muuttaa tietosisältöjä tai rakennetta koskevia vaatimuksia ilman arviointia muutosten vaikutuksista tai sen aiheuttamasta hallinnollisesta työstä, jää muutoksista aiheutuvien ja korvattavien kulujen arviointi myös tekemättä.

5. Muut mahdolliset huomionne hallituksen esitysluonnoksesta?

Esitysluonnoksen mukaiset vaikutusten arvioinnit ovat mielestämme puutteelliset tai perustuvat oletuksiin mahdollisista vaikutuksista. Oletukset mahdollisista säästövaikutuksista eivät voi

mielestämme myöskään olla lähtökohtana arvioitaessa muutoksen aiheuttamia korvattavia kustannuksia. Lakiesitys nykymuodossaan lisää julkisen sektorin hallinnosta työmäärää kohtuuttomasti verrattuna asetettuihin tavoitteisiin sekä pitää sisällään suuren taloudellisten vaikutusten riskin.

Voidaan kuitenkin todeta, että avoimen, kootun hankintatiedon hyödyntäminen on tavoiteltavaa, mutta sen ei tulisi aiheuttaa hankintayksiköille kohtuutonta hallinnollista taakkaa tai ylimääräisiä kustannuksia. Jos tällaisia ylimääräisiä kustannuksia kuitenkin aiheutuu hyvinvointialueille ehdotetun sääntelyn seurauksena, tulee ne korvata hyvinvointialueille täysmääräisesti.

Lappi Jaakko
HUS